

Bloeyendael bulletin

NOVEMBER 2020

Nieuw en ook weer niet (meer) ...

De berk

Natuurvriendelijke oever

'Niet zo maar een parkje'

Stilte wordt de nieuwe schaarste

De berk, godin van de poort

Nieuws

Nieuw, en ook weer niet (meer) ...

In het vorige bulletin werd ik al geïntroduceerd, en in dit bulletin leest u een interview met mij; over mezelf hoef ik dus niets meer te vertellen. De directe kennismaking met u ging helaas niet door; we moesten ons corona-aangepast dertigjarig jubileumfeestje, met het Jong Nederlands Blazers Ensemble buiten in het park, afgelasten omdat de weersverwachting te risicovol was. Voorlopig ontmoeten we elkaar dus vooral nog via dit bulletin.

Inmiddels heb ik de eerste – mooie – werkdagen meegemaakt, vrijwilligers leren kennen, de eerste bestuursvergaderingen voorgezeten, de strategiediscussie vervolgd en natuurlijk ook af en toe door het park gelopen. En, Mirjam, dank voor de gedegen overdracht van het voorzitterswerk! Ik begin Bloeyendael, het park, de vrijwilligers en het bestuur al een beetje te kennen, en het bevalt!

REDACTIE

Paul Brassé, Jan Heijmans, Paul van Niekerk

FOTOGRAFIE

Paul Brassé, Jan Heijmans

VORMGEVING

KM Grafisch Werk, Utrecht

DRUK

Kopijwinkel, Utrecht

LOGO

Illustratie Dick Bruna © copyright Mercis bv, 1991

De corona pandemie heeft ook op Bloeyendael haar weerslag: het park wordt drukker bezocht, het werk van de vrijwilligers moet anders georganiseerd worden, en de jaarlijkse traditionele afsluitende maaltijd in het paviljoen kan niet doorgaan. Gelukkig hebben we niet moeten stoppen met het onderhoudswerk door de vrijwilligers, en zijn er toch mooie hooidagen geweest het afgelopen kwartaal. Ook het verwijderen van de bladeren kan – in aangepaste vorm – doorgaan.

In dit bulletin vindt u in de serie over bomen twee verhalen over de berk; een artikel over de aanleg van een stukje natuurvriendelijke oever en een bijdrage over het belang van stilte van onze nieuwe ‘specialistische’ vrijwilliger: Paul van Niekerk, die onze communicatie gaat versterken, moderniseren en actualiseren.

En.. ondertussen denken we in het bestuur verder over de toekomst van Bloeyendael: hoe houden we de effecten van toenemend bezoek op de natuur en de dieren onder controle, hoe vergroten we de natuurwaarde en diversiteit van het park, wat is er mogelijk aan voorlichting en educatie, etc. In een volgend bulletin wat meer hierover.

Piet van Ommeren, voorzitter

De berk

De berk is een fijngebouwde boom met een sierlijke en tere uitstraling. De boom heeft een witte, gladde schors; bij het ouder worden breekt het zwart van de kurklaag door de witglanzende schors heen. De berk heeft dunne twijgen. De paarsbruine mannelijke en de groene vrouwelijke katjes openen zich in april. De bevruchte katjes blijven tot de winter aan de boom, dan vallen ze uiteen in schubben en gevleugelde zaden. De berk wordt door de wind bestoven.

De bladeren zitten verspreid, dun en glanzend, op een dunne, onbehaarde steel. De rand van het blad is dubbel gezaagd, met kleine tanden tussen grotere. De bladvoet is recht tot wigvormig.

In Nederland komen zowel de ruwe als de zachte berk voor. Het belangrijkste verschil tussen deze twee bomen is dat de zachte berk geen afhangende twijgen heeft.

Hoewel de berk in de literatuur wordt omschreven als behorend tot de sterkste boomsoorten ter wereld en er gezegd wordt dat de berk zeer goed tegen

droogte kan, zijn er in Bloeyendael vorig jaar drie berken (vlakbij het paviljoen) gesneuveld, die gezamenlijk op een redelijke verhoging in het park stonden.

Het sap van de berk is rijk aan suiker. Dit berkenwater wordt in de cosmetica gebruikt als haarwater; in Rusland wordt het gegist tot een schuimende alcoholische drank, de berkenwijn.

Ik vond het verrassend om te lezen dat de berk de 'lievelingsboom' was van de kunststroming Jugendstil. Bij inspectie van het internet bleek dat Gustav Klimt een aantal schilderijen met berken heeft vervaardigd, waaronder 'Birkenwald' (1903) en 'Bauernhaus mit Birken' (1900).

Berken worden niet oud, maar spelen een belangrijke rol als pionierboom. Ze koloniseren snel een kale bodem en wortelen goed in magere grond. De lichte zaden worden door de wind gemakkelijk verspreid en vormen al snel laag geboomte, terwijl de afgevallen bladeren, die dun zijn en snel verteren, de bodem verrijken voor bomen die betere omstandigheden vereisen, zoals eik en beuk. De zaailingen van eik en beuk groeien vervolgens uit tot hoge bomen die de berken van hun licht beroven, waardoor deze uiteindelijk weer verdwijnen.

Ineke Blijleven

Voor een cultuurhistorische beschouwing over deze boom, zie pagina 10.

Natuurvriendelijke oever, aanwinst voor het park

Half augustus werd achter de heemtuin in één dag een natuurvriendelijke oever aangelegd. Deze grote ingreep is mogelijk gemaakt dank zij een legaat van mevrouw Damsté-Terpstra, samen met haar man trouwe donateur vanaf de oprichting van de stichting.

Graafmachines

In de vroege ochtend van 16 augustus stonden vier werknemers van Agterberg bij het eerste dwarspad in de motregen te wachten. Rijplaten waren al gelegd, twee gemotoriseerde kiepkruiwagens stonden gereed, en de graafmachine had al enkele happen uit de oever genomen.

Een kwartier later arriveert onze adviseur Theo de Ronde in vliegende vaart per fiets. Hij heeft in de voorbije maanden het plan voor de oever ontwikkeld, geschetst en uitgemeten. Nu wordt het plan nog eens goed doorgenomen,

waarna de graafmachinist aan zijn klus begint. De volle kiepkruiwagens rijden over de rijplaten en over het bruggetje naar de graanakker, en deponeren de grond op een klein gebied in het midden van de akker waar in het afgelopen seizoen het regenwater bleef staan. Aan het einde van de dag is er ca. 30 m³ grond verplaatst, en worden de rijplaten weer verwijderd.

Natuurvriendelijke oever

Kenmerkend voor ons park zijn de gegraven en doorgaans rechte watergangen, die met hun steile oevers een abrupte overgang tussen water en land vormen. Dat doet weliswaar recht aan de geschiedenis van deze plek (de Johannapolder waarin het park is aangelegd), maar verhindert een gevarieerde oevervegetatie. In de geleidelijke overgang tussen water en land zorgen verschillende soorten planten zoals gele lis, kalmoes, slangenwortel en zwanenbloem niet alleen voor een betere waterkwaliteit, maar ze bieden ook voedsel en schuilgelegenheid voor waterdiertjes, vissen en insecten.

Geduld

Op de nog kale oever heeft Theo gras ingezaaid, dat echter door de overvloedige regen in de maanden erna gedeel-

telijk is weggespoeld. In het vroege voorjaar is een tweede zaaironde gepland. Het zal enkele jaren duren voordat de oever volledig begroeid en in al zijn variëteit te bewonderen is. Voor-

waarde is dat bezoekers op de paden blijven en de kwetsbare plek niet betreden.

Paul Brassé

‘Niet zo maar een parkje’

Soms komen wegen onverwacht samen. Zo reageerde Piet van Ommeren nog niet zo lang geleden op een vacature voor vrijwilligers coördinator bij Bloeyendael. Hij was, vers met pensioen, op zoek naar een bezigheid die tevens zou leiden tot opfrissing van zijn sociale netwerk. Bij de sollicitatiecommissie kwam uiteraard zijn cv op tafel. En dat is niet gering. Piet heeft een lange staat van (buitenlandse) dienst: ‘Management and Organization Consultant/Interim Manager’ (LinkedIn).

Bij de commissie gingen de raden draaien. Hoewel nog niet officieel, was de Stichting Bloeyendael niet op zoek naar een nieuwe voorzitter? Zou Piet van Ommeren daar misschien iets voor voelen? Na amper beraad, gesprekken met de andere bestuursleden, het lezen van ‘de stukken’ heeft hij ja gezegd. En per 1 september is hij aangetreden als de opvolger van Mirjam Steinbuch. En tot op heden heeft hij daar allerminst spijt van. Het concept Bloeyendael spreekt hem aan. ‘Het is niet zo maar een parkje. Het staat midden in de maatschappij. Je hebt te maken met de gemeente, de jeugd, aannemers. Er is een visie op de plaats van het park in de stad, die verder ontwikkeld kan worden....’

Piet heeft intussen ook een paar keer geproefd van het veldwerk. En dat heeft zijn enthousiasme alleen maar doen toenemen. ‘Een leuke groep mensen, die in een ongedwongen sfeer samenwerkt’.

Wat staat er eigenlijk in dat cv? Nou, hij is in 1954 geboren in het ziekenhuis van Woerden. Om daarna weer snel met zijn moeder terug te keren naar Nieuwerbrug, een dorp tussen Woerden en Bodegraven. Zijn ouders hadden een bakkerij, waar voor Piet in zijn vrije tijd ook het nodige te doen was. Vader was naast bakker een gepassioneerd koördirigent, geen alledaagse combinatie. Piet was overigens heel vaak op een boerenbedrijf in het dorp te vinden. ‘Lekker op de trekker rijden’. Bij het hooien in Bloeyendael herkende onze boer Dirk het meteen: ‘Dat heb je eerder gedaan’.

Piet ging naar de MULO in Woerden en vervolgens naar de HTS in Utrecht, waar hij werktuigbouwkunde studeerde. Met dat diploma op zak, hij was 21, solliciteerde hij bij de Stichting Nederlandse Vrijwilligers (SNV). Zodoende kwam hij terecht in de wereld van de ontwikkelingssamenwerking. Voor hij het wist zat hij in Afrika, Kameroen. ‘Van het ene dorp naar het andere’. Hij verbleef er drie jaar. Terug in Nederland ging hij weer studeren. Aan de TU in Twente met een baan ernaast. Daarom duurde de

studie bijna 10 jaar. Hij rondde het af met het kandidaats natuurkunde en een doctoraal bedrijfskunde.

Daarna begon Piet een langdurige carrière bij ICCO (Interkerkelijk Coördinatie Commissie Ontwikkelingshulp). Hij vervulde tal van functies in het management, was hoofd communicatie, werkte bij de noodhulp, in vluchtelingenkampen en nog veel meer. Tien jaar geleden stapte hij over naar een bedrijfje, door ICCO opgericht: Fair and Sustainable Consulting. Hij werkte daar tot aan zijn pensioen als interim manager vooral in Afrika en Azië. Tussendoor verbleef hij drie jaar met zijn gezin in Zambia, als directeur van het snv-kantoor. Piet heeft drie kinderen (en een kleinzoon) en is gescheiden.

Terugkijkend stelt hij vast dat hij een

leuke baan heeft gehad. 'Ik heb veel gereisd (vooral in Afrika, in mindere mate in Azië) en dat heeft mijn blik verruimd'. Hij was meer een realist dan een idealist, daardoor heeft hij ook gemakkelijker kunnen accepteren dat het niet altijd ging zoals gewenst werd. 'Ik heb de opkomst en de neergang van de particuliere ontwikkelingssamenwerking mee gemaakt. Vroeger waren het grote organisaties. Nu moet Cordaid ICCO overnemen om voort te kunnen bestaan.'

Een nieuwe fase in zijn leven is aangebroken. Hij heeft er zin in. Voorzitter bij Bloeyendael, binnenkort bestuurslid bij Ons Buiten, waar hij een tuin heeft. Besturen is ook dirigeren? Hij heeft het niet van een vreemde....

Jan Heijmans

Stilte wordt de nieuwe schaarste

Op zondag 15 maart 2020 wordt het stil op straat, Nederland gaat op slot. Cafés, restaurants en scholen gaan dicht, thuis werken wordt de norm, de coronacrisis is begonnen. En terwijl er volop gediscussieerd wordt over de noodzaak van de maatregelen, wordt Nederland positief verrast door de rust. Menigeen loopt een extra rondje en geniet van de lege straten. En niet in de laatste plaats van de alomvattende stilte die er heerst. We horen ook weer dingen die we bijna vergeten zijn: de wind, de vogels, kerkklokken...

Stilte en gezondheid

De invloed van lawaai op gezondheid is veelvuldig onderzocht. Het Expertise

Centrum Geluid (ECG) van het RIVM doet onderzoek naar geluid, hinder en gezondheid. "Geluid heeft het meest effect op de gezondheid als het wordt beoordeeld als lawaai." Het RIVM zegt dat er jaarlijks zelfs 84 hartinfarcten worden veroorzaakt door blootstelling aan geluid van wegverkeer.

Het omgekeerde is ook waar: "Geluiden die als prettig ervaren worden en het ontbreken van ongewenst geluid hebben mogelijk juist een positief effect op de gezondheid doordat ze het herstel van stress bevorderen." Volgens Tjeerd Andringa, universitair hoofddocent auditiële cognitie aan de Rijksuniversiteit Groningen, is stilte bewezen gezond: "Subtiële omgevingsgeluiden, zoals fluitende vogels en ruisende wind, maken het brein rustig en zetten je lichaam in de "herstelstand". Toch lijkt het er op dat er minder onderzoek wordt gedaan naar de invloed van stilte dan naar de invloed van lawaai.

Stilte beleving

Psychologie Magazine heeft in februari van dit jaar, dus precies vóór de lockdown, een representatief onderzoek laten uitvoeren over stiltebeleving. Als het stil is kunnen de respondenten daarvan genieten (77%) en geeft het hen gelegenheid om na te denken (72%). Om stilte op te zoeken gaan de responden-

ten een wandeling maken in de natuur (52%), een boek lezen (43%) of in de tuin/op het balkon zitten (28%).

In juni heeft het blad een tweede poll onder hun lezers gehouden naar de invloed van de lockdown. Voor veruit de meeste mensen had deze een positief effect op hoe ze zich voelden: rustiger en meer ontspannen, beter humeur, betere concentratie, beter slapen en ook meer energie. Een minderheid vond de stilte minder prettig: ze voelden zich daardoor meer afgesloten van de wereld (20%) of eenzamer (11%).

De stille stad

Al voor de coronacrisis begon, hebben onderzoekers Sander van der Ham en Martine Sluijs het onderzoek *De Stille Stad* gestart. Zij vinden rustige en stille plekken een essentieel onderdeel van gezond leven, maar veel kennis over het belang en de ervaring van stilte is er volgens hen nog niet. Met het onderzoek naar *De Stille Stad* willen zij er aan bijdragen dat er genoeg plekken zijn waar je tot rust kunt komen en je even kan terugtrekken. “De publieke ruimte is de laatste jaren steeds meer onder druk komen te staan en zijn de stille plekken verdwenen. (...) Meer inwoners, festivals, bootcamps en toerisme maakten de buitenruimte steeds drukker. Het coronavirus bracht deze ontwikkeling tot stilstand en liet steden verlaten achter. Volgens de onderzoekers verdwijnt dus langzaam de balans tussen rustige plek-

ken en plekken met reuring. Met hun onderzoek willen zij het belang van die balans onder de aandacht brengen van gemeenten en provincies. De provincie Utrecht steunt het onderzoek.

Beleidsmakers

Wat betekent deze zoektocht naar balans tussen stilte en rumoer voor de overheid? Beleidsmakers bouwen al geruime tijd aan de fundamenteën voor de “gezonde leefomgeving”, die vooral gericht is op preventie van gezondheidsklachten. Een en ander komt terug in de nieuwe Omgevingswet. De invoering is al drie keer uitgesteld, maar is nu gepland op 1 januari 2022.

Volgens geluidsadviseur Erik Roelofsen is die wet te vrijblijvend. Bestaan de wetgeving regelt vooral grote geluidsbronnen zoals wegverkeer, spoorlijnen en industrie (luchtvaart is een aparte categorie). Maar als je een van de meer dan een miljoen Nederlanders bent die weleens last heeft van “klein” geluidsoverlast kun je vaak nergens terecht.

Bloeyendael

We zullen zien wat er uiteindelijk van terecht komt. Maar als de coronacrisis iets heeft opgeleverd, is het wel het bewustzijn dat rust en stilte van levensbelang zijn. Ons natuurpark Bloeyendael past gelukkig goed in deze groeiende behoefte.

Paul van Niekerk

De berk, godin van de poort

Na de feestelijke decembermaand met zijn gezelligheid en lichtjes, kan januari opeens koud en donker aanvoelen. Ook de natuur maakt een sombere indruk nu de bomen er kaal bijstaan. Toch is er één boom die ook in de winter licht lijkt te verspreiden en dat is de berk; in het maanlicht lijkt de zilverwitte bast bijna licht te geven. Bij de Kelten was de berk daarom gewijd aan Brigit, godin van de dichtkunst, geneeskunst en siersmeedkunst. Brigit was de Witte Godin, puur als pas gevallen sneeuw. Zij hoorde bij de eerste maand van het nieuwe jaar en werd gezien als teken van de nieuwe lente.

Ook in Scandinavië werd de berk vereerd als het 'licht in de duisternis'. Ondanks de kou zijn hier uitgebreide berkenbossen te vinden. Want de berk mag er dan kwetsbaar uitzien, ze kan temperaturen tot -40° Celsius verdragen en groeien op plekken waar andere bomen het allang zouden hebben opgegeven.

In Siberië werd de berk vereerd als de 'god van de poort', de kosmische boom waarmee je naar de bovenwereld kunt reizen. Deze reizen werden ondernomen door een sjamaan als de hulp van de goden nodig was om bijvoorbeeld een zieke te genezen. Om voor de reis in trance te geraken, at hij van de vliegenzwam, een hallucinogene paddenstoel,

die toevallig in symbiose leeft met de wortels van diezelfde berk!

De glanzend witte berk staat niet alleen voor het begin, ze staat ook voor zuivering. Het nieuwe jaar wil je immers schoon beginnen. Niemand wist dat beter dan onze grootmoeders! Bij de voorjaars schoonmaak maakten zij het huis tot in de kleinste hoekjes schoon met hun bezem, die gemaakt was van berkentwijgjes! Natuurlijk werd het lichaam niet vergeten en ook hier kwam de berk van pas. Berkensap heeft een reinigende werking en wordt gebruikt voor voorjaarskuren. En wie het helemaal goed wil doen, gaat ook nog even de sauna in. In de Finse sauna sla je jezelf dan zachtjes met verse berkentwijgjes. Hierdoor gaan de poriën in de huid verder open staan, waardoor het vuil met het zweet nog beter je lichaam verlaat.

De Latijnse naam 'Betula' is afgeleid van het Keltische 'betu', wat 'slaan' betekent. Berkentwijgen waren levensroeden en konden op magische wijze levenskracht overbrengen. In Engeland bewerkten boeren de akkers met berkentwijgen. Zo werden de levenskrachten die in de winter onder de aarde sluimerden, gewekt en kon de natuur beginnen aan een nieuwe cyclus door het jaar!

Christien Hidding

NIEUWS

Medewerker communicatie

Paul van Niekerk is - als vrijwilliger - gestart als onze nieuwe communicatiemedewerker. Hij zal bij gaan dragen aan de invulling van de website, de sociale media en het bulletin. Daarnaast zal hij waar nodig de verdere publiciteit verzorgen. Paul houdt van fietsen en wandelen en houdt van de verrassingen van de natuur.

Banken beklad en beschadigd

De laatste weken is een aantal banken in het park beklad. FAME heeft zijn bekende tag achtergelaten, maar ook een wat speelser, slordiger collega heeft zijn kleurige sporen op de banken bij de Grote Weide nagelaten. Onze vrijwilligers hebben een deel van de banken weer kunnen reinigen. De bank bij het paviljoen is afgelopen week met een mes bewerkt. De overlast is gemeld aan de gemeente, die heeft toegezegd wat vaker te controleren.

Aansluiting paden en bruggen

Een rolstoelgebruiker die ons park met regelmaat bezoekt, heeft ons erop geattendeerd dat de overgangen tussen paden en bruggen voor hem te gevaarlijk zijn geworden. De hoogteverschillen bedragen meerdere centimeters. Deze situatie is gemeld bij de gemeente, die nu een aannemer heeft aangetrokken om in de komende weken de drempels te slechten. Wandelaars zullen tijdens de uitvoering van de werkzaamheden niet het bos in, maar een ander pad op gestuurd worden.

Bedankje

Van: Laura Boer

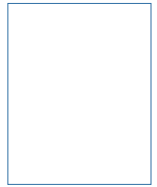
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2020 19:31

Aan: info@bloeyendael.nl

Onderwerp: Bedankje

Ik stuur deze mail omdat ik graag de beheerders/verzorgers van het park Bloeyendael wil bedanken voor hun werk. Ik (student, woonachtig in De Sterren) kom ontzettend graag in het park en waardeer het dat er mensen de tijd nemen om dit mogelijk te maken. Ik weet dat dit ook voor mijn huisgenoten geldt en ik denk ook voor veel studenten op ons complex. Het park maakt het voor ons mogelijk om lekker buiten te zijn zonder dat we een tuin hebben; iets dat zeker in het afgelopen jaar erg fijn was.

Met vriendelijke groet,
Laura Boer

Stichting Bloeyendael
Archimedeslaan 1
3584 BA Utrecht

www.bloeyendael.nl

NL74 INGB 0003 4466 50

Tel. 06 4500 5700